

MICHAL HAVRAN

POLOVAČKA

NA CHE GUEVARU

MARENČIN PT

MICHAL HAVRAN

POĽOVAČKA NA CHE GUEVARU

MICHAL HAVRAN

**POĽOVAČKA
NA CHE GUEVARU**

MARENČIN PT

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

© Michal Havran, 2019

© Marenčin PT, spol s r. o., 2019

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Cover © Marenčin Media, 2019

Design © Katarína Marenčinová, 2019

793. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0407-7 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0408-4 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0409-1 (ePub)

„Hasta La Victoria Siempre.“
Che Guevara

Poznámka autora

O Ernestovi Che Guevarovi som napísal prvý článok krátko po jeho vražde v októbri roku 1967. Odvtedy som o ňom písal pravidelne, najmä pri výročiach jeho smrti a kubánskej revolúcie. Zbieral som podklady, materiály o jeho revolučnej činnosti, aby raz z toho všetkého mohla vzniknúť kniha. Pri jej písaní som sa v prvom rade opieral o fakty, o skúsenosti z mojich návštev Kuby a o ohlasy, ktoré táto ikona medzinárodnej revolúcie vyvolala vo svete. Lenže napísať o Che Guevarovi sa nedá bez príbehu hlavného aktéra Fidela Castra. Ten bol predseda mozgom revolúcie, on stál za útokom na kasárne Moncada, za prvým a odvážnym vystúpením proti diktátorovi Batistovi. O šokujúcej udalosti sa vtedy mladý argentínsky lekár Ernesto Guevara dozvedel z novín v Kostarike. Neskôr oboch mužov spojila náhoda v mexickom exile. A potom už dlhé roky pracovali bok po boku. No len do Guevarovho opustenia Kuby – vzdal sa všetkých politických funkcií – a do tajného odchodu do Bolívie. Tam mienil pokračovať v revolúcii za oslobodenie nielen Latinskej Ameriky od americkej nadvlády. V Bolívii však našiel vlastnú smrť. Príbeh vychádza z faktov, no dramatický dej si občas vyžiadaval aj vhodnú dávku fikcie.

ÚVOD

HAVANA, november 1979

Fidel Castro stál predou mnou. V ľavej ruke držal pohárik s bielym rumom, v pravej cigaru. Bol som na recepcii na počesť zjazdu Unión de Jóvenes Comunistas /Zväzu mladých komunistov/ a cítil som v sebe energiu cukrovej trstiny. Všimol som si, že cigara je akási malá. Fidel nedržal povestnú dlhú havanu, ale maličkú, nejakú el pequeno. Bolo to dosť čudné. Mal, pravdaže, oblečenú olivovozelenú uniformu a vyzeral, akoby si do Havany iba odskočil z hôr Sierry Maestry presvedčiť sa na vlastné oči, že diktátor Fulgencio Batista, slúžiaci dlhé roky Američanom, sa náhodou z exilu v Dominikánskej republike či neskôr na portugalskej Madeire, kde bol pri moci ešte fašista Salazar, nevrátil a znovu neurobil z hlavného mesta mekku alkoholu, drog, prostitútok a hazardu. To všetko držala pevne v rukách mafia z americkej pevniny.

Ale nie.

Už iba málokto si želal návrat tamtých čias. Dobu, keď okrem niekoľkých miest a častí provincií obyčajní Kubánci odpadávali z vyčerpania na trstinových a tabakových plantážach, vedia, že iba zlomok z masívneho zisku sa dostane aj im samotným. Revolúcia bola, ako napísal francúzsky filozof a obdivovateľ novej Kuby Jean-Paul Sartre, uragánom nad ostrovom. Aj obyčajní Kubánci mohli poslať svoje deti do škôl a všetci sa bezplatne dostali k lekárom.

Fidel stál predou mnou vzpriamený, nemusel sa krčiť. No pri stretnutí s mužmi nižšími sa zvykol trochu zohnúť,

aby mali pocit, že sa ani fyzicky nad nikoho nepovyšuje. Zdalo sa mi, že bol síce vo forme, no nie v takej, v akej býval pred viacerými rokmi, keď z neho sršala mačovská energia. Tá malá cigarka v jeho pravej ruke mi nedala pokoja. Niečo sa dialo, cítil som to v novinárskych kostiach. A na druhý deň som sa dozvedel, že tradičnú veľkú a hrubú havanu, rovnakú, akú fajčieval v najslávnejších revolučných časoch spolu s Che Guevarom, mu lekár odporučil vymeniť za menšiu. Niečo sa odohrávalo v jeho hrdle. S jeho hlasivkami. Fidel mal vždy zvláštny hlas! Na svoju mohutnú postavu trochu piskľavý, nie mocný, aký by sa bol k nemu lepšie hodil. Možno to spôsobili cigary, možno vlhké počasie počas dlhých bojov v pohorí Sierra Maestra proti armáde diktátora Batistu. Ale vtedy, keď som stál pri ňom na recepcii, som sa tak veľmi chcel opýtať najmä na jednu jedinú vec.

Na skutočný dôvod odchodu Che Guevaru z Kuby.

Pravdaže, vedel som, že odišiel do Bolívie robiť revolúciu, aby po vzore Kuby dokázal to isté alebo aspoň podobné aj v krajine, ktorá zrodila veľkého revolucionára Bolívara. Sú muži, ktorí netúžia po funkciách, najmä politických, spojených s najvyššími mocenskými priečkami. A Che Guevara si mohol po víťazstve kubánskej revolúcie vyberať. Pôvodom Argentínčan nemal síce nárok na vedúci post, veď plán na zvrhnutie skorumpovaného režimu vymyslel Fidel Castro. Práve on mal na samom začiatku revolučného pohybu najviac odvahy riskovať aj vlastný život, aby dosiahol najväčší životný sen: oslobodiť Kubu od amerického vazalstva. Che Guevara sa v ňom videl, no v revolučnom zápase išiel ešte ďalej. Čo sa podarilo na Kube, mienil rozšíriť do ďalších krajín. Opustil Kubu a vydal sa na odvážnu cestu zápasu za oslobodenie všetkých ponižovaných. Chcel zmeniť svet, dokonca vytvoriť nového človeka. Stal sa ikonou medzinárodnej revolúcie. Podľa jeho receptu sa rodili gerilové hnutia vo všetkých kútoch planéty a dokonca sa stal vzorom aj pre radikálnu mládež západnej Európy, najmä vo Francúz-

sku. Che Guevara, partizán svetovej revolúcie, považoval svoj boj za jediný možný spôsob života. Riskoval nie priveľa, ale všetko, vlastný život. A tak bola smrť príliš často v jeho blízkosti. Napokon si ho našla práve v Bolívii. V krajine Simóna Bolívara, kde však nenašiel dostatok podpory. Práve naopak, práve tam sa proti nemu spojil najmocnejší diktátor s obávanou americkou tajnou službou CIA, aby sa už nová Kuba nikde nezopakovala. A tak v hľadaní spôsobu boja za oslobodenie vykorisťovaných ľudí našiel vlastnú smrť ako akési mýtické predurčenie konca vlastného osudu.

Ale vo chvíli, keď som sa už-už chystal Fidela opýtať na skutočný dôvod odchodu Che Guevaru do Bolívie, čo sa mu napokon stalo osudným, našla ho tam guľka od seržanta bolívijskej armády, podišiel k nemu brat Raúl, jeho veľká psychická a politická opora, a niečo mu zašepkal do ucha. Fidel sa usmial, určite cítil, že som sa chcel niečo spýtať, kývol nám na pozdrav, cestou položil nedopitý pohárik s rumom na podnos čašníkovi a malú cigaru si zobral so sebou, lebo presne podľa jej vlastnej filozofie zhasla, keď ju prestal ťahať, a možno o nejaký čas si ju znovu dal do úst, aby mu priblížila vôňu tabakovej plantáže. Pre mňa ako novinára šlo o historickú chvíľu. Potom som už nikdy podobnú možnosť na krátke a osobné stretnutie s Fidelom nemal. Lútujem to, pretože už som sa musel spoľahnúť len na najrôznejšie pramene o kubánskej revolúcii. Nuž a na moje cesty na Kubu, na stretnutia s Kubáncami. Všetci boli revolucionármi, a preto dokázali zvrhnúť diktátora.

PRVÁ ČASŤ

BRATISLAVA

Osobný archív o Che Guevarovi

„Michale, jsem si jist, že kdyby si byl měl v tom čase více let, byl bys s Fidelem a s Che Guevarem v horách,“ to boli slová dnes už nebohého Jarda Brabca, jeden čas môjho vedúceho na zahraničnopolitickom oddelení denníka Smena. V tom čase denníka uznávanej značky. Jardo tieto slová vyslovil vo chvíli, keď si prečítal môj komentár k neuveriteľnej udalosti. Ernesto Che Guevara bol vtedy už desať rokov mŕtvy. Krátko po zajatí a prestrelke vysoko v bolívijských horách ho popravil seržant bolívijskej armády na pokyn agentov americkej CIA.

Novinár by nemal prenášať do svojich článkov osobné emócie, mal by zostať nad vecou, teda nad udalosťou, nemal by napríklad so zbraňou v ruke zasahovať do vojnového konfliktu, ak sa v nejakom ocitne. Aj slávny spisovateľ Ernest Hemingway mal v čase občianskej vojny v Španielsku chuť vymeniť aspoň na chvíľu pero, či v tom čase písací stroj za pušku alebo aspoň za revolver a brániť krajinu proti fašistovi Frankovi. Nie, novinár slúži udalosti tak ako umelec svojej predstave, nech aj takej hroznej, akú zvečnil Picasso svojou Guernicou. A tak v ten deň, keď som napísal článok pripomínajúci zavraždenie Che Guevaru, lebo išlo o vraždu už ťažko raneného revolucionára, som sa rozhodol, že raz napíšem o tomto mužovi môj knižný príbeh. Lebo zomrel mladý a stal sa legendárnou ikonou fascinujúcou svet.

Che padol v boji, tak ako sa na poriadneho revolucio- nára patrí..

Možno to znie priveľmi cynicky, ale vyjadrujem tým svoj osobný hold takej postave svetových dejín, akou bol a akou aj ostane v srdciach miliónoch utláčaných nielen v Latinskej Amerike, na tzv. zadnom dvore USA, ale na celom svete. Lebo jeho odkaz žije, aj keď sa zdá, že sú- časný neoliberalizmus zničil akúkoľvek ideu o sociálnej rovnosti a spravodlivosti a na piedestál postavil vypäté sebestvo, individualizmus, silu, agresivitu, spupnosť. Len si všimnime jednodolárovku, čo je na nej napísané: In God we trust, v Boha, v ktorého veríme, a tým Bohom nie je nik iný než dolár! Nuž, to teda chcelo poriadnu odva- hu, do marketingu namočiť samotného Najvyššieho. Ako kedysi dodal známy Ford: Ak by som mal posledných päť dolárov, tri dám na reklamu...!

A tak som si začal zakladať osobný archív s nápisom Che Guevara.

V Havane som išiel navštíviť mojich dávnych priateľov z Bratislavy. Bývalého generálneho konzula Kubánskej re- publiky na Slovensku a jeho manželku. Na nich oboch sa nedá zabudnúť. Severino Mansur Jorge bol robustným mu- žom a vždy sa potešil, keď som sa zastavil na konzuláte. Bez ohlásenia, len tak, keď som išiel okolo a skúsil, či je v úrade, lebo často cestoval po Slovensku a všade mal veľa priateľov. Bol to veľký priateľ Slovákov, skromný kubánsky chlap a až neskôr som sa dozvedel, že aj keď nebol priamo s Fidelom v Sierra Maestre, patril od prvých chvíľ k revolúcii. Mal rád slovenský vidiek, slovenských roľníkov, obdivoval rozvoj nášho priemyslu aj v Tlmačoch, dva kilometre od Rybníka nad Hronom, mojej rodnej dediny. V kedysi úspešných Stro- járňach S. M. Kirova podpisoval nové a nové objednávky na výrobu kotlov pre kubánske elektrárne.

Práve s ním som vyfajčil prvú originálnu kubánsku cigaru.

Keď ma jeho sekretárka ohlásila a vstúpil som do kan- celárie, práve vôňa cigary mi ohlasovala jeho prítomnosť.

Vstal od stola, zdvihol ťažkú postavu zahalenú v oblaku hustého dymu. Priateľsky, so širokým úsmevom ma objal a... Neprišiel som, pravdaže, kvôli tomu, čo nasledovalo. Prišiel som trolejbusom z Kramárov a pešo po ulici Obrancov mieru, dnes M. R. Štefánika, iba na skok, cestou do redakcie na Dostojevského rade.

„Mi amigo, companero consul, tengo qe preparar un articulo para mi periodico,“ – môj milý priateľ, súdruh konzul, musím pripraviť článok do novín, spustil som hneď vo chvíli, ako mi ukázal na kreslo so slovami tomar asiento mi amigo,“ – sadni si, priateľ môj.

„Que un articulo?“ – Aký článok?

„Sobre el Che Guevara,“ – O Che Guevarovi.

Vstal a znovu ma objal. Spomenul som si, že keď sme sa pred časom stretli v Piešťanoch na oslave víťazstva kubánskej revolúcie a hovoril som o Che Guevarovi, stíchol, pristúpil ku mne a objal ma tak prudko, že mi skoro praskli rebrá. Ťahal ma k barovému stolu na biely rum, povestné el roco, teda čisté, bez kvapky citrónu či krúžka ananásu. Po oboch lícach mu stekali slzy. Ľavou rukou ich zo dva razy utrel, pravou znovu schytil pohárik a... Pocho-pil som: vysloviť v jeho prítomnosti meno Che Guevara, to znamenalo siahnuť na najcitlivejšie miesto. Až neskôr, o niekoľko dní mi došlo, prečo zostal ako obarený práve pri tomto mene. Mohol som spomenúť Fidela, Raúla alebo Camila Cienfuegos, zakaždým nadšene prikývol. Ale slovíčko Che pôsobilo ako zaklínadlo. Poznali sa osobne, dokonca jeden čas vraj konzul chodieval do vily na pobreží, ktorú Guevarovi prideliili na bývanie po víťaznej revolúcii. Vilu, v ktorej za Batistu býval akýsi drogový barón, Che po mesiaci opustil. Požiadal o zmenu adresy so slovami, že musí žiť navždy skromne.

„Companero Miquel, zastav sa niekedy na konzuláte, niečo ti darujem...“ povedal mi vtedy v Piešťanoch.

A tak som teraz sedel v jeho bratislavskej pracovni. Počul som, ako sekretárka cinká pohárkami, o chvíľu priniesla na podnose fľašu Havana Clubu, povestného

bieleho rumu, a konzul, akoby šlo o sekundy, kto bude rýchlejší, mi už podával z veľkej drevenej škatule parádu a poriadne dlhú havanu. K nej strúhadielko na odrezanie špice a malú, no pevnú slamku na zastoknutie, aby po pripálení, ničím iným iba zápalkou, mohla cigara malou dierkou dýchať. Pamätám si, ako ma v tom čase kubánske cigary očarili. Mal som za sebou už dve návštevy Kuby a zakaždým ma šokovalo, že nám ku káve automaticky priniesli aj cigaru a ja som spočiatku netušil, že fajčenie takej cigary je obradom. Ale človek sa všetko naučí a ja som cítil, že ak zvládnem fajčenie kubánskych cigár, ešte viac pochopím Fidela a Che. Raúl býval iba málokedy vyobrazený s cigarou v ústach! To Fidel s Che boli na fotkách s poriadnymi havanami v ústach! Len som sa čudoval, ako mohol práve Che fajčiť cigaru, ten poriadny „náklad“ tabaku, keď odmalička trpel silnou astmou a neskôr, v bojoch proti diktátorovi, mával často záchvaty a občas sa zdalo, že niektorý z nich ho skolí skôr ako gulka od vojaka.

Konzul nalial do oboch pohárikov rýchlosťou blesku, rum svietil trstinou... Najskôr som ho chcel vypíť podobne ako on, ale vypýtal som si radšej jednu krížalku citrónu. To bolo ono. A už som si orezával cigaru. No konzul sa do svojej pustil znovu a z mohutných líc vyfukoval dávky sladkastého, ťažkého dymu. To bola Kuba! Ozajstná Kuba v Bratislave na kubánskom konzuláte...!

„Miquel, esta libro es para ti,“ – Michal, táto kniha je pre teba, počul som jasne jeho slová vo chvíli, keď vstal od stola a podišiel k nevysokej skrini. Zohol mohutnú postavu, ešte si potiahol z cigary, tak prirodzene ju držiak v ľavej ruke. Otočil sa a položil žeravý tabak na okraj veľkého mramorového popolníka. Potom oboma rukami vytiahol zo skrine zásielku. Otočil sa ku mne a podal mi ju do rúk. Škatuľa nebola ťažká. Nevedel som, čo je vo vnútri, ale uvidel som na žltom podklade napísané moje meno.

„Para el companero Miquel Havran, el periodista de juventud periodico de Smena,“ – pre súdruha Michala Hav-

rana, novinára mládežníckeho denníka Smena. Držal som balíček v rukách a nevedel som, čo urobiť skôr. Potiahnul z cigary, lebo pomaly zhasínala, alebo si omočiť ústa do rumu. Naraz sa nedalo všetko. Ale vedel som, že darček treba otvoriť. Tak ako som stál a konzul oproti mne, odlepil som mocnú pásku, ktorou bol balík previazaný. Mohol som síce tušiť, čo tam môže byť, noviny, časopisy... Ale pred chvíľou, keď sme sa zvitáli a sedeli oproti sebe, som jasne počul slovo el libro – kniha. Áno, bola tam, ale stále som ešte nevidel jej titul. Vybral som obsah z balíka a položil na stolík predo mnou. Konzul sa iba usmieval a neúprosne ťahal cigaru do seba. Videl som na ňom, ako čakal na moju reakciu. Nuž, pekne to pripravil, a pritom... Ja som sa v úrade zastavil iba náhodou! Nemohol tušiť, kedy prídem, no vedel, že niekedy určite. Robil som tak pravidelne. Občas som zavítal do budovy aj dvakrát mesačne. Ten balík na mňa čakal, konzul ho mal pripravený, pekne zabalený a ako som sa o pár minút dozvedel, keď sa v diplomatickej pošte objavilo niečo aktuálnejšie, zakaždým išlo iba o noviny a časopisy, vymenil staršie za tie novšie, lebo vedel, že novinár pracuje s aktualitou, s aktuálnou každodennou udalosťou. Ale nemohol zasa vyložiť z balíka všetko, lebo aj on dodržiaval nepísanú zásadu, že niektoré veci, aj keď sa zdajú už takmer „nepotrebné“, sa jedného dňa môžu zísť.

Balík vážil možno aj jedno kilo a ja som ho pomaly otváral. Navrchu bolo niekoľko čísiel denníka Granma, vydávaného kubánskou komunistickou stranou, potom nasledoval denník pre mládež Juventud Rebelde a celkom naspodku boli tri čísla mesačníka Bohemia. Oba denníky mi zakaždým bohato poslúžili pri čerpaní faktov a písaní článkov o Kube, ale magazín Bohemia bol fajnovejší. Doteraz mám odložených zopár čísiel a nemôžem sa zbaviť dojmu, že na Kube už dávno vyrábali papier z recyklovaných materiálov. Určite ich k tomu prinútili najmä skromné hospodárske podmienky, lebo od víťazstva revolúcie a po rozdrvení kontrarevolucionárov na Playa Girón a príklonu Kuby k budovaniu socialistickej